

XXXIV Curset

Jornades Internacionals sobre la intervenció en el Patrimoni Arquitectònic

Barcelona
15/18 desembre 2011

FORTIFICACIONS

INTERVENCIONS EN EL PATRIMONI DEFENSIU

FORTIFICACIONES

INTERVENCIONES EN EL PATRIMONIO DEFENSIVO

Barcelona, 15/18 desembre 2011

XXXIV Curset

Jornadas Internacionales sobre la Intervención en el Patrimonio Arquitectónico

El XXXIV Curset de l'AADIPA d'aquest any 2011 es vol ocupar de la intervenció en les construccions destinades a la defensa.

Des de l'antiguitat fins als nostres dies s'han construït arquitectures de defensa col·lectiva, aïllades o formant part d'una xarxa, com muralles, castells, torres i refugis, que han servit per a vigilar, protegir o controlar un enclavament singular, una ciutat, un territori, una via de comunicació o una línia fronterera.

Les arquitectures de defensa han arribat fins a nosaltres convertides en arquitectures singulars que molt sovint caracteritzen el paisatge i el territori on es troben. També han arribat carregades d'un significat que en determina la valoració com a element propi i d'identitat de la col·lectivitat, o com a símbol d'una dominació imposada, o com un element obsolet que distorba. La percepció del significat influirà en la voluntat de conservació, o en l'oblit i la seva destrucció.

Les construccions de defensa són arquitectures funcionals que no es poden entendre sense tenir en compte l'armament i les estratègies d'atac de l'època a les quals han de fer front, amb poques concessions a la decoració. Els importants recursos que s'hi dediquen, s'esmercen en la qualitat constructiva i en la consecució d'un aspecte imponent i inexpugnable on l'aspecte d'arquitectura - propaganda és la principal voluntat expressiva.

Precisament, els canvis en l'armament han anat deixant obsoletes les diverses tipologies de fortificacions. Llavors, o s'han abandonat, o s'han destruït deliberadament, o bé s'han destinat a altres usos.

Només des de la consideració de tota la història i de tots els significats que hi ha implícits en cada arquitectura es pot abordar la intervenció en el patrimoni defensiu. Cal entendre com es feia servir el sistema d'atac i el sistema de defensa, saber de qui es defensaven i a qui atacaven, qui la feia servir i com s'hi vivia. Cal entendre el paper que jugava en el territori i en la societat. Cal analitzar en quin moment la construcció defensiva queda obsoleta i com s'abandona, o bé es destrueix deliberadament o es reutilitza i si, més endavant, es revalor i es reconstrueix.

Cal plantejar quin és el paper d'aquest patrimoni en el moment actual, el significat que té ara i el discurs històric que es vol que expliqui; el seu valor com a document històric per al coneixement de la seva època i de les tècniques constructives que s'utilitzaven.

És essencial, i sovint el principal problema, definir quin serà el seu ús. Cal trobar un ús idoni a les necessitats del moment actual, més enllà de la visita turística, i alhora que respecti el monument. Finalment, cal plantejar amb quins criteris es restaurarà i s'adequarà a les necessitats derivades de l'ús que s'ha definit i donar resposta als conflictes que es produeixen. Les respostes han de venir de la col·laboració de la història, l'arqueologia, l'arquitectura, l'urbanisme i el paisatgisme, i de les necessitats de la gestió, de la propietat, i de la ciutadania, destinatària del gaudi dels béns culturals i amb dret a un coneixement històric complet i crític.

**Anna Albó Riera
Didac Gordillo Bel**

Directors del XXXIV Curset AADIPA

Jornades Internacionals sobre la Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic

FORTIFICACIONES

INTERVENCIONES EN EL PATRIMONIO DEFENSIVO

Barcelona, 15/18 diciembre 2011

XXXIV Curset

Jornadas Internacionales sobre la Intervención en el Patrimonio Arquitectónico

El XXXIV Curset de la AADIPA de este año 2011 está dedicado a la intervención en las construcciones destinadas a la defensa.

Desde la antigüedad hasta nuestros días se han construido arquitecturas de defensa colectiva, aisladas o formando parte de una red, como murallas, castillos, torres y refugios, que han servido para vigilar, proteger o controlar un enclave singular, una ciudad, un territorio, una vía de comunicación o una línea de frontera.

Las arquitecturas de defensa han llegado a nosotros convertidas en arquitecturas singulares que muy a menudo caracterizan el paisaje y el territorio donde se encuentran. También han llegado cargadas de un significado que determina la valoración como un elemento propio y de identidad de la colectividad, o como símbolo de una dominación impuesta, o como un elemento obsoleto que estorba. La percepción del significado influirá en la voluntad de conservación, o en el olvido y destrucción.

Las construcciones de defensa son arquitecturas funcionales que no se pueden entender sin tener en cuenta el armamento y las estrategias de ataque de la época que debían afrontar, con pocas concesiones a la decoración. Los importantes recursos que se dedican a las fortificaciones, se invierten en la calidad constructiva y en conseguir una apariencia imponente e inexpugnable donde el aspecto de arquitectura-propaganda es la principal voluntad expresiva.

Precisamente, los cambios en el armamento han ido dejando obsoletas las diferentes tipologías de fortificaciones. Entonces, o han sido abandonadas, o destruidas deliberadamente, o bien destinadas a otros usos.

Sólo desde la consideración de toda la historia y de todos los significados que hay implícitos en cada arquitectura se puede abordar la intervención en el patrimonio defensivo. Hay que entender cómo se utilizaba el sistema de ataque y el sistema de defensa, saber de quién se defendían y a quién atacaban, quién la utilizaba y cómo se vivía en ella. Entender el papel que jugaba en el territorio y en la sociedad. Hay que analizar en qué momento la construcción defensiva queda obsoleta y cómo se abandona, o bien se destruye deliberadamente o se reutiliza y si, más adelante, se revaloriza y se reconstruye.

Hay que plantear cuál es el papel de este patrimonio en el momento actual, el significado que tiene ahora y el discurso histórico que se desea que explique; su valor como documento histórico para el conocimiento de su época y de las técnicas constructivas que se utilizaban.

Es esencial, y a menudo el principal problema, definir cual será su uso. Es necesario encontrar un uso idóneo a las necesidades del momento, más allá de la mera visita turística, y al tiempo que respete el monumento. Finalmente, hay que plantear con qué criterios se restaurará y adecuará a las necesidades derivadas del uso definido y resolver los conflictos que se produzcan. Las respuestas surgirán de la colaboración de la historia, la arqueología, la arquitectura, el urbanismo y el paisajismo, y de las necesidades de la gestión, de la propiedad y de la ciudadanía, destinataria del disfrute de los bienes culturales y con derecho a un conocimiento histórico completo y crítico.

Anna Albó Riera y Didac Gordillo Bel
Directores del XXXIV Curset AADIPA

Jornadas Internacionales sobre la Intervención en el Patrimonio Arquitectónico

FORTIFICACIONES

INTERVENTIONS IN DEFENSIVE HERITAGE

Barcelona, 15th/18th December 2011

XXXIV Curset

International Conference on Architectural Heritage Intervention

The XXXIVth AADIPA Curset is dedicated this year to interventions in constructions designed for defence.

Architectural elements destined for collective defence have been built from antiquity to present day. Fortifications such as walls, castles, towers and refuges have overseen, protected or controlled individual enclaves, entire territories, cities, arteries of communication and frontiers, either in isolation or as part of a defensive network.

Today these fortifications have been converted into landmarks that often characterise the landscape and the territories in which they are located. These landmarks may also arrive charged with significance as objects of great pride and local attachment, as symbols of oppression, or merely become obsolete and surplus to requirements. The perception of their significance will determine the will to conserve them, to forget them or to destroy them.

Defensive structures are functional architecture that can only be really understood in the context of the weapons and strategies that they were designed to resist, and they make few decorative concessions. The huge amount of resources dedicated to their creation is apparent in the quality of construction and in their imposing character, intentionally and unavoidably displayed as architectural propaganda. It was precisely the development of new weaponry that rendered these various typologies of fortifications obsolete, and to be abandoned, destroyed or put to other uses.

Only once we have considered the complete history and the underlying significance in each type of structure can we then approach intervention in our defensive heritage. We need to understand how the attack and defence strategies were employed, who was defending and who was attacking, how the fortifications were used and how they were inhabited. We must understand both the territorial and the social roles of the structure, and investigate when it became obsolete, when was it abandoned and either deliberately destroyed or put to another use, and if so, how was it later re-evaluated and rebuilt.

We must define what exactly is the role of this heritage in today's society, the significance that this heritage has now, and the history that it has to tell, as well as its value as a historical document within the context of its epoch and what we can learn about the techniques used in its construction.

It is essential to define to which use these fortifications can now be put, which is usually the principal difficulty. We should be able to define a use that satisfies contemporary requirements, well beyond that of a tourist visit, and at the same time to show respect to the monument. Finally, we have to propose the criteria for restoration and suitability for the requirements implicit in the defined new use, and to resolve any conflicts inherent therein. The answers must be the fruit of collaboration between history, archaeology, architecture, planning and landscape design. These answers must also respond to the requirements of management, ownership and of the general public, destined to both enjoy this cultural heritage and the right to a complete and critically rigorous history of these monuments.

Anna Albó Riera and Didac Gordillo Bel
AADIPA XXXIV Curset Directors
International Conference on Architectural Heritage Intervention

Organitza:

COAC
Col·legi d'Arquitectes de Catalunya

AGRUPACIÓ D'ARQUITECTES PER A LA DEFENSA I LA INTERVENCIÓ EN EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Escola Sert **COAC**

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
Delegació Territorial del Govern a les Terres de l'Ebre

INCASÒL
Institut Català del Sol

Ajuntament de Barcelona

Àrea Metropolitana de Barcelona

Ajuntament de Sabadell

Diputació de Barcelona

Diputació de Tarragona

Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant

Ajuntament de Flix

Ajuntament de Montblanc

Amb la col·laboració de:

DELTA LIGHT

ANTROX

URCOTEX

sapic

mpa.es

Informació
Secretaria d'Agrupacions COAC
Arcs 1-3, 4a planta
08002 Barcelona
Telèfon +(34) 933 067 828
e-mail aadipa@coac.cat
web www.coac.net/aadipa/cursetXXXIV

Directors
Anna Albó Riera
Didac Gordillo Bel

Equip Organitzador
Mireia Barnadas Ribas
Rosa Bosch Palau
Montserrat Cucurella Jorba
Alfred Pastor Mongrell

Lloc de realització
COAC
Plaça Nova, 5
08002 Barcelona
Telèfon: + (34) 933 015 000

Idiomes
Els idiomes utilitzats seran català, castellà i anglès amb traducció al castellà

Data límit d'inscripció 15/12/2011

Drets d'inscripció
Membres AADIPA: 234 €
Arquitectes col·legiats i simpatitzants complets: 304 €
Arquitectes amb menys de 3 anys de col·legiació: 266 €
Estudiants i Precol·legiats: 119 €
Altres: 344 €

Els preus no inclouen la visita del diumenge 18/12/2011 a Tortosa

Els preus no inclouen l'IVA (18%)

Els estudiants han d'enviar una fotocòpia del document que ho acredita

Dijous 15 de desembre de 2011

BENVINGUDA

Sala d'actes COAC, pl. Nova, 5

09:00 Acreditacions

09:15 Benvinguda

Lluís Comeron Graupera, Degà del COAC.
Antoni Navarro Cossio, President de l'AADIPA.
Anna Albó Riera i **Didac Gordillo Bel**, Directors del XXXIVè Curset.

09:45 Conferència de presentació

Evolució dels sistemes defensius a la Ciutat de Barcelona i el seu estat actual.

Jordi Rogent Albiol, arquitecte, Cap del Departament de Patrimoni Arquitectònic, Històric i Artístic de l'Ajuntament de Barcelona.

10:30 Pausa - cafè lliure

VISITA MATINAL

Punt de trobada: pl. Ramon Berenguer IV

11:00 Visita a les darreres intervencions a la muralla romana de Barcelona, acompanyats per **Jordi Rogent Albiol**.

12:00 Visita a les obres de l'edifici de les Drassanes i del Baluard de Santa Madrona, recinte defensiu d'èpoques medieval i moderna, acompanyats per l'arquitecte responsable dels treballs, **Robert Terradas Muntañola**.

13:00 Visita al recentment recuperat Refugi Antiaeri núm. 307, al Poble Sec.

13:30 Pausa - dinar

VISITA AL CASTELL DE MONTJUÏC

Punt de trobada: porta del Castell de Montjuïc

15:30 Visita a les darreres intervencions al Castell de Montjuïc, acompanyats per **Jordi Rogent Albiol**.

17:30 Pausa - cafè

INTERVENCIIONS EN EL PATRIMONI DEFENSIU.

EL CAS DE BARCELONA

Castell de Montjuïc

18:00 Benvinguda al Castell de Montjuïc.
Carne Segura Capellades, Directora del Castell de Montjuïc.

18:15 Pla Director del Castell de Montjuïc.
Joan Forgas Coll i **Jordi Rogent Albiol**, arquitectes.

18:45 Parc al Castell de Montjuïc de Barcelona. La recuperació del segon recinte com a espai públic.
Montserrat Periel Piquer, arquitecta, Àrea Metropolitana de Barcelona.

19:15 Presentació del Plan Nacional de Arquitectura Defensiva.
Belén Rodríguez Nuere, arqueòloga, Coordinadora del Plan Nacional de Arquitectura Defensiva, Instituto del Patrimonio Cultural Español, Ministerio de Cultura.

19:45 Los recintos amurallados. Su integración en el Plan Nacional de Arquitectura Defensiva.
Félix Benito Martín, arquitecte, Coordinador del Plan Nacional de Arquitectura Tradicional, Instituto del Patrimonio Cultural Español, Ministerio de Cultura.

INAUGURACIÓ OFICIAL DEL XXXIVè CURSET AL CASTELL DE MONTJUÏC

20:15 Visita a espais interiors del Castell.

20:45 Inauguració oficial

Carles Sala Roca, Secretari d'Habitatge i Millora Urbana de la Generalitat de Catalunya.

Joan Pluma Vilanova, Director General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.

Alberto Villagrasa Gil, Diputat de l'Àrea d'Infraestructures, Urbanisme i Habitatge de la Diputació de Barcelona.

Albert Civit Fons, Gerent Adjunt d'Actuació Urbanística de l'Ajuntament de Barcelona.

Joan Roca Albert, Director del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Ramon Torra Xicoy, Gerent de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Lluís Comeron Graupera, Degà del COAC.

Antoni Navarro Cossio, President de l'AADIPA.

Anna Albó Riera i **Didac Gordillo Bel**, Directors del XXXIV Curset.

21:15 Sopar - refrigeri. Galeries i estances del Castell de Montjuïc.

Divendres 16 de desembre de 2011

Sala d'actes COAC, pl. Nova, 5

L'ANTIGUITAT AL MEDITERRANI. EL CAS DE CATALUNYA

09:00 La fortalesa dels Vilars d'Arbeca.

Emili Junyent Sánchez, arqueòleg, i **Carne Casals Serrano**, arquitecta.

09:30 Intervencions a la fortificació del Montgròs, El Brull.

Joan Closa Pujabet, Cap del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona, i **Claudi Aranyó Bertran**, arquitecte.

10:00 Consolidacions estructurals a la muralla de Tarragona des de la seva història de transformacions, colonitzacions i enderrocs.

Joan Figuerola Mestre, **Joan Gavaldà Bordes** i **Jordi Romera Cid**, arquitectes, i **Joan Menchon Bes**, arqueòleg.

10:30 Técnicas de levantamiento fotogramétrico de estructuras antiguas. Ejemplos de las murallas de Barcelona y de Alepo.
Felipe Buil Pozuelo, enginyer tècnic en topografia, llicenciat en geografia, Dr. en Arquitectura, Professor Titular UPC.

11:00 Pausa - cafè

LA FORTIFICACIÓ ANDALUSINA. EXEMPLE DE PROTECCIÓ DEL TERRITORI

11:30 El paper de les fortificacions andalusines en l'urbanisme de les poblacions cristianes posteriors.

Josep Maria Vila Carabasa, historiador i arqueòleg.

12:00 Arquitectura militar rural andalusí. El caso de la alquería de Bofilla, Bétera.

Camila Mileto i **Fernando Vegas López-Manzanares**, arquitectes.

12:30 Treballs realitzats i previstos al Castell de Miravet. Evolució d'un assentament estratègic.

Esther Colls Rissech, arquitecta, Cap de la Secció de Restauració del Patrimoni Arquitectònic, Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, i **Alfred Pastor Mongrell** i **Carlos Brull Casadó**, arquitectes.

13:15 Últimes intervencions al Castell d'Ulldescona. Concepte de castell andalusí reutilitzat en època cristiana.

Jordi Segura Torres, arquitecte, Cap de la Secció de Conservació i Millora del Patrimoni, Conselleria de Territori i Sostenibilitat de la Generalitat de Catalunya.

13:45 Taula rodona 1. La posada en valor de les restes.

14:15 Pausa - dinar

ELS SENYORS FEUDALS I LES CIUTATS. PODERS PARAL·LELS A L'EDAT MITJANA

16:00 Història arquitectònica dels castells i notes sobre la seva restauració.

Eduard Riu Barrera, historiador i arqueòleg, Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya.

16:30 Castells senyoriais i torres de guaita de l'àmbit de la Diputació de Barcelona. Criteris per a la seva conservació.
Raquel Lacuesta Contreras, Dra. en Història de l'Art, Cap de la Secció Tècnica d'Investigació, Catalogació i Difusió del Servei del Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.

17:00 Intervencions al Castell de Montsoriu.

Ramon Castells Llanvera, arquitecte, Serveis Territorials a Girona del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i **Eulàlia Marquès Vidal**, arquitecta.

17:30 Pla Director de Rehabilitació del conjunt edificat de l'antic Hospital de L'Hospitalet de l'Infant.

Joan Figuerola Mestre, **Joan Gavaldà Bordes** i **Jordi Romera Cid**, arquitectes, i **Antoni Conejo Da Pena**, Dr. en Història de l'Art.

18:00 Pausa - cafè

18:30 Manteniment i posada en valor de les muralles medievals de Montblanc.

Carlos Brull Casadó, arquitecte municipal, responsable de l'àmbit del nucli històric.

19:00 Intervenciones en estructuras de recintos fortificados.
Francisco Jurado Jiménez, arquitecte.

19:30 Iluminación de conjuntos fortificados. El ejemplo de la Alhambra de Granada.

Daniele Traferro, enginyer especialista en il·luminació, Performance Lighting.

20:00 Nuevos usos en conjuntos fortificados y exigencias de seguridad según el CTE.

José Luis González Moreno-Navarro, Dr. Arquitecte, Catedràtic UPC.

20:30 Taula rodona 2. La normativa tècnica i la restauració.

Dissabte 17 de desembre de 2011

Sala d'actes COAC, pl. Nova, 5

FORTALESES MODERNES. INFLUÈNCIA DE L'ARTILLERIA EN LA POLIORCÈTICA

09:00 Fortificació i territori. El paisatge de la frontera.
Assumpció Navarro Garcia, arquitecta.

09:30 Funcionamiento y estructura de una fortificación abaluartada.

Carlos Díaz Capmany, President del Consorci del Castell de Sant Ferran de Figueres.

10:00 La figura de l'enginyer militar.
Margarita Galceran Vila, Dra. Arquitecta, Professora Titular UPC.

10:30 Los planes directores para el Patrimonio Militar del CIEFAL-ICOMOS. El Arsenal del Ferrol.

Juan Antonio Rodríguez-Villasante Prieto, Director del CIEFAL d'ICOMOS.

11:00 Pausa - cafè

11:30 Criterios of intervention in the fortifications and the city of Valletta, Malta.

Claude Borg, arquitecte, exCoordinador of the Rehabilitation Projects Office of Valletta, Mdina and Cottonera, within the Ministry for Resource and Rural Affairs, Malta.

12:15 Les forteses de Vauban a França inscrites a la llista del Patrimoni Mundial: uns exemples de projectes i d'usos contemporanis.

Olivier Poisson, arquitecte i historiador de l'art, Inspector General d'Arquitectura i Patrimoni, Ministeri de Cultura i de Comunicació de la República Francesa.

12:45 Restauración y reutilización de fortificaciones para uso hotelero. Los Paradores de Turismo.

Maria José Rodríguez Pérez, arquitecta, Instituto de Turismo de España.

13:15 La gestión del Patrimonio inmueble del Ministerio de Defensa.

José Cristóbal Luengos Conde, tinent coronel d'Artilleria, Àrea de Gestió de Patrimoni, Subdirecció General de Patrimoni Històric-Artístic.

13:45 Taula rodona 3. La gestió i la reutilització de les fortificacions.

14:15 Pausa - dinar

16:00 Estudi de les Muralles de Tortosa.
Vera Hofvauerová, arquitecta.

16:30 La fortaleza de San Fernando de Figueres. Su inmensidad, su grandeza. Su inmensidad, su problema. Experiencias de 11 años de restauración.

Rafael Vila Rodríguez, Dr. Arquitecte.

17:00 Consolidació del Castell de la Trinitat, Roses: reconstrucció i restauració.

Miquel Capdevila Bassols i **Neus Roca Cambras**, arquitectes.

17:30 El recinte murallat del Turó de la Seu Vella de Lleida.

Carles Sáez Llorca, **Jordi Segura Torres** i **Xavier Rodríguez Padilla**, arquitectes.

18:00 Pausa - cafè

PATRIMONI RECENT. CONJUNTS MILITARS DELS SEGLES XIX I XX

18:30 Restauració del Castell Nou de Flix.
Miquel Orellana Gavaldà, arquitecte.

19:00 Recuperació del Patrimoni de la Guerra Civil de Vandellòs i L'Hospitalet de l'Infant. Museïtzació i itineraris.

Alfons Tejero Farnós, Assessor Cultural, Ajuntament de Vandellòs i L'Hospitalet de l'Infant.

19:30 Estado del patrimonio defensivo contemporáneo. Alcance de la línea P.

Arcadio del Pozo y Pujol de Senillosa, coronel d'Enginyers retirat.

20:00 Reconeixement dels materials i tècniques de construcció en estructures militars.

Màrius Vendrell Saz i **Pilar Giráldez Fernández**, geòlegs, Grup Patrimoni UB.

20:30 Taula rodona 4. El Patrimoni defensiu recent. Què fer-ne?

21:00 Conclusions

Diumenge 18 de desembre de 2011

VISITA AL RECINTE DEFENSIU DE TORTOSA, DEL SEGLE XIII AL XVIII

Punt de trobada: pl. Ramon Berenguer IV

08:00 Sortida en autocar.

10:00 Arribada a Tortosa i visita al Fortí d'Orleans, Fort del Carne, Portal de Tarragona, Fortí del Bonet, Muralla de Remolins, Fort de Tenasses, Avançades de Sant Joan i Castell de la Suda. Ens acompanyaran Vera **Vera Hofvauerová**, arquitecta, **Maria Cinta Montañés Príncipe**, arqueòloga i llicenciada en Geografia i Història, **Álvaro Arasa Tuliesa**, Dr. en Ciències Geològiques, i **Ferran Josep Royo Pla**, Dr. en Biologia Vegetal.

14:30 Dinar al Parador Castell de la Suda.

17:00 Comiat de les jornades.